

Till läsningen: Inskriften uppvisar med två undantag, 10 **a** och 54 **t**, ensidiga bistavar. 15 **i**: en skrovlig fördjupning tvärs över hst är ej huggen. 18 **i** är icke stungen. 22–23 **kn** äro tydliga. T. v. om 23 **n** finnas ett par mindre fördjupningar, som verka huggna. Sk efter 29 **r** består av tre punkter. R. 44 kan vara en dubbelristning av **i**, som Torin föreslår, men är snarare ett **u**, där hst och bst dock icke ordentligt mötas. Övriga runor äro säkra. — Säve och Torin: 15 **a**.

R. 53–56 uttrycka otvivelaktigt den oblika formen av subst. *fostra*. Utelämnandet av **f** och det följande **o** i ordet kan förklaras med att det föregående namnet slutat på **f**, som alltså fått beteckna jämväl begynnelse-runan i nästföljande ord. En motsvarande sandhi-företeelse visa andra runinskrifter, där exempelvis ändelsen **r** eller **ra** i nom. sg. mask. utelämnats framför ett **risti** (se Vg 7). Tydliga har ristaren handlat efter principen att det vanligaste ordet blir fullständigast återgivet på bekostnad av det mindre vanliga.

Om kvinnonamnet *Oluf*, som förekommer jämväl på Vg 50, se Sö 296.

Tore skorpa har låtit resa ytterligare en sten efter sin son Kättil, Vg 11, stående på 1 km. avstånd från Vg 13, nära Leksbergs kyrkogård. Samme ristare har utfört de båda inskrifterna.

Ristningen har en egendomlig och högst ovanlig komposition såtillvida som runinskriften icke är inkomponerad i ormslingan. Inskrift och ornamentik är sålunda fullständigt oberoende av varandra. Samma är förhållandet med Vg 15, som troligen, oaktat vissa ortografiska och runografiska olikheter, har samme ristare till upphovsman. Jfr även Vg 11.

Fig. 19. Vg 13. Leksbergs sn, Karleby, Nolgården. Efter teckning av Säve.

14. Lyrestads sn, Rogstorp.

Pl. 15.

Litteratur: B 968, L 1325, T 62. J. Bureus, KB F a 5, registret; O. Rudbeck, *Atlantica* 2 (1689), s. 342; J. Peringskiöld, *Monumenta* 9, bl. 15; P. E. Lindskog, *En korrekt beskrifning om Skara stift* 4 (1814), s. 98; P. A. Säve, *Berättelse* 1862, s. 176 (ATA, tr. i ATS 2, 1869, s. 144); O. Forssell, *Brev* 19/8 1878 (VFA); S. Lindqvist i ATS 22 (1917), s. 87 not 1; O. Sjögren, *Sverige* 4 (1933), s. 424; *Handlingar* 1931 (restaureringsuppgift), 1935 i ATA; H. Wideen, *Västsvenska vikingatidsstudier* (1955), passim.

Äldre avbildningar: J. Hadorph och P. Törnewall, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 968); Säve, bläckteckning (i a. a.); S. Welin, blyertsteckning (VFA), träsnitt (i T 62).

Runstenen står rest, sannolikt på ursprunglig plats, i en åker tillhörande Rogstorps egendom c:a 1,5 km. NV om Lyrestads kyrka, 15 m. NÖ om Friaån, 700 m. SV om landsvägsbron över Göta kanal vid Rogstorp.

J. Bureus' uppgift om stenen inskränker sig till följande anteckning i registret till F a 5: »en i Lyrestad». Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Lyrsta sochn neder om kyrkian wid åhn, i Wassbo härad» (B 968: »Lyrestad Sockn. Vid Ån, neder om Kyrkan»). Bilden visar stenen stående. P. E. Lindskog skriver (1814): »Minnesmärken finnas här i Församlingen inga, mer än en 9 alnar lång sten, som fordom stått uprest, men nu är kullfallen på en Rogstorp tillhörig äng.» (L 1325: »Rogstorps äng, vid åen.») Efter att

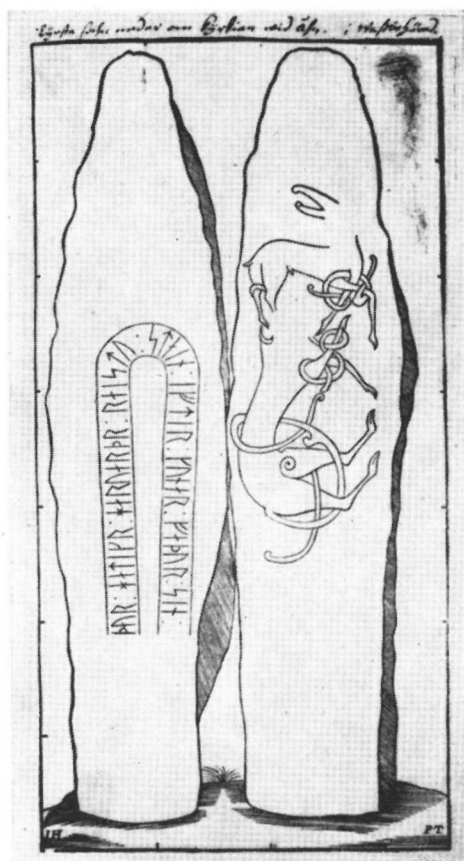

Fig. 20. Vg 13. Lyrestads sn, Rogstorp.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 968).

förelsevis säker. Därefter ser man nedre delen av en hst. Av 9 **k** och 10 **r** finnas endast svaga spår. Inga spår av sk äro bevarade efter 10 **r**, men avståndet till följande runa gör det troligt, att sk funnits. Av 11 **h** är endast nedre delen av hst skönjbar. 12 **a** är jämförelsevis tydlig. Övre delen av hst och bst i 13 **r** äro skönjbara. Av 14 **u** finnas endast ytterst svaga spår. Därefter blir inskriften tydligare, och de följande elva runorna äro fullt säkra. Vänstra bst till 15 **a** är dock otydlig. Sk efter 24 **u** är mycket otydligt. Efter 25 **s** blir inskriften åter otydlig. Bistavarna till 27 **a** och 29 **n** äro mycket svaga. Bistavarna till 31 **f** äro så gott som fullständigt bortvittrade. Efter 32 **t** är ristningsytan avflagrad på 64 cm. Därefter synas svaga spår av en hst (41). Av 42 **p** är nedre hälften bevarad. Sedan synas endast svaga spår av 6 stavar.

L 1325 återger läsningen i *Bautil*. — Säve anmärker: »Runorna äro mycket grunda och otydliga.» Hans avbildning visar runorna delvis endast skisserade.

Inskriftens första namn är icke tidigare känt från andra runinskrifter. Formellt kan det vara en ing-avledning av subst. *hattr* i dess egenskap av appellativ eller binamn. Såväl enkelt som i sammansättning finns detta binamn under medeltiden belagt från både västnordiskt och svenskt område. *Hættingr* skulle sålunda ursprungligen ha varit ett binamn av samma slag som t.ex. vno. *Kuflungr*, avlett av *kufl* 'munkkåpa' eller möjligen ett patronymikon till *Hattr*. Det kan nämnas, att ekon. kartbl. Sjötorp upptager *Hattmossen* som namn på en äng belägen 4 km. i nordnordöstlig riktning från stenen. *hatikr* kan också återge ett *Haddingr*. Om detta namn, som saknas i det svenska namnförrådet, se A. Janzén i *Nordisk kultur* 7 (1947), s. 153 not 115. *Hærvarðr* förekommer icke i någon annan nordisk runinskrift men finns belagt i fisl. sagolitteratur, i danska

sålunda lång tid ha legat djupt nedsjunken i den sankna ängsmarken, återupprestes stenen år 1878 av dåvarande ägaren till Rogstorp.

Mörkgrå gnejs. Höjd 3,30 m., bredd 0,90 m. Framsidan, som vetter åt NÖ, är försedd med en bågformig, enkel runslinga och korsprydd. På baksidan finnas inhuggna i högre relief två ornamentalt utformade fyrfotadjur. Dessa ornament, vartill motsvarighet exempelvis finnes på runstenen från S:t Pauls kyrkogård i London (DR 412), äro liksom runskriften delvis förstörda. Ristningen har på 1600-talet befunnit sig i ett betydligt bättre skick.

Inskrift (supplerad efter B 968):

þair hatikr [:] harvarpr : raistu · stain : ift[ir : kunar :
 5 10 15 20 25 30 35
fa]þ[ur : sin :]
 40 45

Der Hættingr(?), Hærvarðr restu sten æftir Gunnar, faður sinn.

»Hætting(?) och Härvard, de reste stenen efter Gunnar, sin fader.»

Till läsningen: Åtskilliga runor äro nu svårt skadade eller helt förstörda. De ha supplerats i enlighet med *Bautils* text. Endast i övre delen av ristningen är runorna numera tydliga. Före 1 **p** finnas inga spår av ristning. I 1 **p** är bst grund. Av r. 2 och 3 finnas endast svaga spår. I 4 **r** är bst jämförelsevis tydlig. 5 **h** är säker. Av 6 **a** är endast bst t. h. om hst tydlig. I 7 **t** finnas spår av hst i kanten av en flagring; vänstra bst är jämförelsevis säker. Därefter ser man nedre delen av en hst. Av 9 **k** och 10 **r** finnas endast svaga spår. Inga spår av sk äro bevarade efter 10 **r**, men avståndet till följande runa gör det troligt, att sk funnits. Av 11 **h** är endast nedre delen av hst skönjbar. 12 **a** är jämförelsevis tydlig. Övre delen av hst och bst i 13 **r** äro skönjbara. Av 14 **u** finnas endast ytterst svaga spår. Därefter blir inskriften tydligare, och de följande elva runorna äro fullt säkra. Vänstra bst till 15 **a** är dock otydlig. Sk efter 24 **u** är mycket otydligt. Efter 25 **s** blir inskriften åter otydlig. Bistavarna till 27 **a** och 29 **n** äro mycket svaga. Bistavarna till 31 **f** äro så gott som fullständigt bortvittrade. Efter 32 **t** är ristningsytan avflagrad på 64 cm. Därefter synas svaga spår av en hst (41). Av 42 **p** är nedre hälften bevarad. Sedan synas endast svaga spår av 6 stavar.

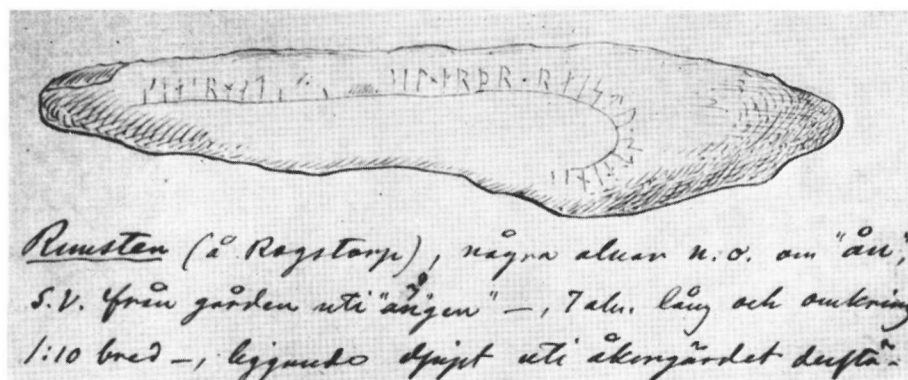

Fig. 21. Vg 14. Lyrestads sn, Rogstorp. Efter teckning av Säve.

medeltida källor samt som namn på den i Vidhemsprästens biskopslängd (VgL IV: 16) nämnde, engelskfödde skarabiskopen *Hærwadær*. De båda brödernas namn ha allitererat.

De båda djuren på stenens baksida äro fjättrade, vilket säkerligen är av väsentlig betydelse och har en symbolisk mening. Jfr det fria, stolt framgångande fyrfotadjuret (lejon?) på baksidan av Vg 4.

I Allm. Kungörelse ¹⁶/₃ 1816 med förteckning över fornlämningar i Skaraborgs län noteras två runstenar i Lyrestads sn: »En runsten wid åen neder om kyrkan. En runsten på Rogstorps äng». Uppgiften, som har N. H. Sjöborg till upphovsman, grundar sig förmodligen på rubriken i B 968 och P. E. Lindsjogs notis, vilka båda avse Vg 14.

Mariestad, Ekudden.

På gravfältet å Ekudden vid fängelset i Mariestad, nära en stensättning, finns en rest sten och en klumpsten. Den senare har ett par band av kvarts och fältspat. I den hårda stenen å dessa band finns en mängd naturliga sprickor. Några likna runtyper. Dock finnas inga runor. Det är måhända någon av stenarna i detta monument, som J. Bureus' anteckning i *Sumlen* (KB F a 12), s. 437 (tr. i *Sv. Landsmålen*, Bih. 1, s. 190) avser: »Widh Marieholm en ståndande Runesten Retulit Dux Carolus.» I varje fall är uppgiften svår att attribuera till någon av de nu kända runstenarna i trakten. Det skulle i så fall möjligen vara Vg 15. Man bör kanske också i ett sådant fall som detta ha i minne, att ordet »runesten» av somliga handskrifter att döma på 1600-talet hade en vidare betydelse än den nuvarande. Ofta göres en bestämd skillnad mellan *runesten* 'rest sten, bautasten' och *runesten påskrefwen* 'runsten'.

15. Mariestads sn, Sunnevad.

Pl. 16, 17.

Litteratur: B 964, L 1329, T 50. J. Peringskiöld, *Monumenta* 9, bl. 10; P. A. Säve, *Berättelse* 1862, s. 86 (ATA, tr. i ATS 2, 1869, s. 119); O. v. Friesen i *Runorna* (Nordisk kultur 6, 1933), s. 178; H. Wideen, *Västsvenska vikingatidsstudier* (1955), s. 161 f., 255 f.

Äldre avbildningar: Osign. träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 964); Säve, bläckteckning (i a. a.); O. Erlandsson, träsnitt (i T 50).

Runstenen står rest 20 m. Ö om Tidån, drygt 2 km. SSÖ om Mariestad och 400 m. NV om gården Sund, på en kulle i en åker.

Platsen är med säkerhet ursprunglig. Här gick eriksgatans gamla väg. Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Wid Mariestad i Westergötl. Wassbo h.» (B 964 och L 1329: »Vid Mariestad»). Huruvida J. Bureus' anteckning i *Sumlen* (KB F a 12), s. 437 (tr. i *Sv. Landsmålen*, Bih. 1, s. 190): »Widh Marieholm en ståndande Runesten Retulit Dux Carolus» skulle avse Vg 15 är omöjligt att avgöra. Den skulle